

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Герасимчук Оксани Миколаївни
«Психологічні умови подолання агресії фруструючою особистістю»,
на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
053 Психологія**

Актуальність дисертаційного дослідження О.М. Герасимчук обумовлена тим, що в умовах перманентних соціальних трансформацій та кризових явищ, що характеризують сучасний етап розвитку українського суспільства, проблема агресивної поведінки набуває особливої гостроти. Стан хронічної фрустрації, зумовлений війною, економічною нестабільністю та руйнуванням звичних життєвих сценаріїв, стає підґрунтям для зростання деструктивних тенденцій у міжособистісній взаємодії. Особливого акценту потребує вікова група дорослих віком 33-52 роки, формування особистості яких відбувалося в період історичних і соціальних зламів та які сьогодні несуть на собі основний обсяг соціальної відповідальності.

Дисертаційна робота присвячена вирішенню важливого науково-практичного завдання – визначенню та обґрунтуванню психологічних умов, що дозволяють не лише нівелювати агресивні прояви, а й трансформувати фрустраційну напругу в конструктивну активність. Актуальність обраного напряму дослідження підсилюється наявною потребою у дієвих, науково верифікованих інструментах психологічної допомоги, адаптованих до реалій сьогодення.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри соціальної психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, що засвідчує його інтегрованість у загальний контекст сучасної психологічної науки.

Наукова новизна дослідження полягає у розширенні уявлень про механізми виникнення та регуляції агресії у дорослих. У роботі вперше на емпіричному рівні описано специфічний симптомокомплекс «фруструючої особистості», що характеризується поєднанням високої внутрішньої напруги з

домінуванням непрямих та вербальних форм агресії. Цінним є виявлення кореляційних зв'язків між рівнем фрустрації та ціннісними орієнтаціями, що дозволило по-новому поглянути на природу внутрішніх конфліктів досліджуваної категорії осіб. Вагомим внеском є розробка та апробація інтегративної програми, що базується на поєднанні когнітивно-поведінкових, гуманістичних та тілесно-орієнтованих підходів для сублімації агресивної енергії.

Теоретичний доробок праці розширює розуміння феномену фрустрації не як фатальної перешкоди, а як потенційного ресурсу для розвитку за умов адекватної психологічної корекції. Практична цінність роботи визначається готовністю до впровадження розробленої тренінгової програми, яка довела свою ефективність у зниженні рівня фрустрації та формуванні навичок асертивної поведінки. Запропонований методичний інструментарій може бути використаний у практиці психологічного консультування, реабілітаційній роботі та при підготовці психологів.

Структура дисертації є логічною та відповідає поставленим завданням. У першому розділі здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми. Вдало систематизовано підходи до розуміння агресії та фрустрації, простежено еволюцію наукової думки від класичних психоаналітичних та біхевіористичних теорій до сучасних інтегративних моделей. Обґрунтовано необхідність розгляду агресії як полідетермінованого явища. Другий розділ присвячено емпіричному дослідженню. Репрезентативність вибірки (158 осіб) і коректно підібраний комплекс психодіагностичних методик (Басса-Даркі, Розенцвейга, САМОАЛ, Айзенка) забезпечили достовірність отриманих результатів. Цікавим є виявлений факт «розщеплення» у сприйнятті світу респондентами: поєднання ідеалізації з підозрілістю, що є маркером травматичного досвіду. Статистичний аналіз виконано коректно, з використанням відповідних критеріїв. Третій розділ розкриває зміст та результати впровадження корекційної програми. Програма вирізняється структурністю та мультимодальністю. Особливої уваги заслуговує включення блоку роботи з тілом та технік сублімації, що є відповіддю на виявлені у констатувальному експерименті проблеми з дисоціацією та

